

Muzeum Historii Pielęgniarstwa Polskiego (Krystyna Wolska-Lipiec)

Na początku 2019 r., dzięki inicjatywie członkiń Głównej Komisji Historycznej (GKH) działającej przy Zarządzie Głównym Polskiego Towarzystwa Pielęgniarskiego (ZG PTP), swoją działalność rozpoczęło Muzeum Historii Pielęgniarstwa. Zostało ulokowane w nowej siedzibie Warszawskiej Okręgowej Izby Pielęgniarek i Położnych (WOIPiP) w Warszawie przy ul. Żelaznej 59.

Fot. 1. Tablica informacyjna

Źródło: ze zbiorów własnych Krystyny Wolskiej-Lipiec.

Uroczyste otwarcie Muzeum nastąpiło 25 stycznia 2019 r. i zbiegło się z otwarciem nowej siedziby Izby, co podniosło rangę wydarzenia. Gospodarzem uroczystości była Anna Dudzińska – Przewodnicząca

WOIPiP wraz z członkami Okręgowej Rady. W wydarzeniu wzięli udział liczni zaproszeni goście: Marek Kuciński – Dyrektor Generalny Głównego Inspektoratu Sanitarnego, Greta Kanownik – Dyrektor Departamentu Pielęgniarek i Położnych w Ministerstwie Zdrowia, przedstawiciele Urzędu Marszałka Województwa Mazowieckiego, Dyrektorzy Wydziału Zdrowia i Biura Polityki Zdrowotnej Urzędu Województwa Mazowieckiego m.st. Warszawy, Dyrekcja Centrum Kształcenia Podyplomowego Pielęgniarek i Położnych, przedstawiciele Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego oraz dyrektor Polskiego Centrum Edukacji. Obecni byli również przedstawiciele samorządów zawodowych i organizacji pozarządowych: Zofia Małas – Prezes Naczelnej Rady Pielęgniarek i Położnych wraz z licznym gronem przewodniczących Okręgowych Izb Pielęgniarek i Położnych, Grażyna Wójcik – Prezes Zarządu Głównego PTP i Przewodnicząca Mazowieckiego Oddziału PTP – Zofia Sienkiewicz. Związki Zawodowe Pielęgniarek i Położnych reprezentowały: Krystyna Ptok – Prezes Krajowego ZZPiP i Longina Kaczmarska – Prezes Mazowieckiego ZZPiP. Wśród zaproszonych gości szczególne miejsce zajmowały członkinie Głównej Komisji Historycznej wraz z jej przewodniczącą Krystyną Wolską-Lipiec, ks. Arkadiusz Zawistowski – Krajowy Duszpasterz Służby Zdrowia, s. Maria Sylwia Bekus ze Zgromadzenia Sióstr Zmartwychwstanek oraz przyjaciele i byli pracownicy OIPiP zasłużeni w działalności samorządowej.

Po okolicznościowych wystąpieniach gospodarzy i przybyłych gości nastąpiło tradycyjne przecięcie wstęgi, którego dokonały obecna i były przewodniczące WOIPiP: Anna Dudzińska, Hanna Gutowska i Ewa Przesławska. Duszpasterz Krajowy Służby Zdrowia poświęcił pomieszczenia Izby, w tym Muzeum Historii Pielęgniarstwa. Gospodyni uroczystości zapoznała uczestników spotkania z topografią siedziby. Muzeum po raz pierwszy zostało udostępnione zwiedzającym. Cieszyło się dużym zainteresowaniem i wysoką oceną.

Inicjatywa utworzenia Muzeum istniała od 1993 r. i towarzyszyła staraniom o odzyskanie budynku Warszawskiej Szkoły Pielęgniarstwa prowadzonym przez ZG PTP na wniosek GKH i Koła Absolwentek WSP. Jednak dopiero jesienią 2018 r. GKH otrzymała szansę na udostępnienie swoich zbiorów oraz obietnicę uzyskania pomieszczenia na ich ekspozycję. Wybór miejsca dla Muzeum nie był przypadkowy, gdyż 25 października 2018 r. została zawarta umowa między PTP a WOIPiP, która dotyczyła objęcia przez Izbę patronatu nad działalnością Komisji oraz przekazania w depozyt zbiorów Centralnego Archiwum Pielęgniarstwa Polskiego (CAPP) zarządzanego nadal przez GKH. Umowa została podpisana przez przewodniczącą WOIPiP, skarbnika Izby oraz

Fot. 2. Otwarcie Muzeum (od lewej Krystyna Wolska-Lipiec przewodnicząca Głównej Komisji Historycznej, Anna Dudzińska – Przewodnicząca OR WOIPiP, Grażyna Wójcik – Prezes ZG PTP, Jadwiga Gnich – archiwistka CAPP)

Źródło: ze zbiorów własnych Krystyny Wolskiej-Lipiec.

prezes ZG PTP, przewodniczącą Oddziału Mazowieckiego PTP i przewodniczącą GKH. Ustalono również wtedy, że Komisja otrzyma salę w nowej siedzibie WOIPiP przy ul. Żelaznej 59.

W związku z możliwością przedstawienia szerokiej rzeszy odbiorców przynajmniej części latami gromadzonych i opracowywanych dokumentów i eksponatów dokonano starannego ich wyboru. Zdecydowano, by wystawa tematycznie nawiązywała do początków tworzenia profesjonalnego pielęgniarstwa w Polsce. Jego losy są ściśle związane z odzyskaniem przez Polskę niepodległości, zatem istotną częścią Muzeum stała się wystawa związana ze stuleciem jej odzyskania, zatytułowana: „Udział pielęgniarek w odzyskaniu niepodległości”. Do jej obejrzenia zachęcają nas postacie: siostra Szarytka ze Zgromadzenia Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego à Paulo, sprowadzonego z Francji „na czas pomoru i zarazy” przez królową Marię Ludwikę Gonzagę w 1652 r., oraz absolwentka Szkoły Zawodowych Pielęgniarek Stowarzyszenia PP. Ekonomek św. Wincentego à Paulo w Krakowie, prowadzonej przez Marię Epstein w latach 1911–1920.

Wystawa zawiera fotografie i dokumenty z początku XX w., czasu zaborów i I wojny światowej, świadczące o aktywności pielęgniarek w walkach o odzyskanie niepodległości. Największą ich grupę sta-

Fot. 3. Wystawa okolicznościowa „Udział pielęgniarek w odzyskaniu niepodległości”

Źródło: ze zbiorów własnych Krystyny Wolskiej-Lipiec.

nowiły siostry zakonne (w większości) przyuczane do zawodu oraz pielęgniarki „ekonomki” – absolwentki pierwszej świeckiej szkoły pielęgniarstwa. Pielęgniarki i samarytanki włączały się do walki i do pomocy walczącym żołnierzom, partyzantom i ludności cywilnej. Organizowały punkty sanitarne, małe szpitaliki na plebaniach, we dworcach i w domach prywatnych. Organizowały szkolenia pielęgniarek i sanitariuszek, zbierały odzież i fundusze na organizowanie pomocy potrzebującym. Opiekowały się chorymi na dworcach kolejowych, w pociągach sanitarnych i szpitalach. Walczyły z chorobami zakaźnymi i epidemiami. Działały w organizacjach czerwonokrzyskich i w licznie powstających organizacjach pomocy sanitarnej. Na wystawie znalazł się również okolicznościowy biuletyn poświęcony udziałowi pielęgniarek w zrywach wolnościowych w okresie zaborów, podczas I wojny światowej i w odradzającej się Rzeczypospolitej.

Pozostałą część sali zajęły ekspozycje przedstawiające powstawanie pielęgniarstwa profesjonalnego w niepodległej Polsce. Wybór materiałów ilustrujących powyższy temat wymagał od organizatorów

Muzeum dużej rozwagi. Zakres ekspozycji determinowała przestrzeń do zagospodarowania, a liczba dokumentów ilustrujących dynamiczny rozwój tej profesji w dwudziestoleciu międzywojennym przewyższa możliwości wystawiennicze Muzeum.

Organizowanie opieki zdrowotnej w tworzącym się państwie po 123-letniej niewoli i I wojnie światowej było wyzwaniem. Sytuacja ekonomiczna i polityczna pogarszała i tak już dramatyczny stan opieki zdrowotnej. Wiele organizacji, w tym Amerykański Czerwony Krzyż (ARC), Fundacja Rockefellera, Polonia amerykańska i liczni darczyńcy z kraju i zagranicy wspierali odzyskującą niepodległość Polskę. Zakres pomocy był uwarunkowany wynikami rzetelnej oceny sytuacji zdrowotnej Polaków i kondycji opieki zdrowotnej. Zadanie to podjęła Misja ARC. Jego efektem było uznanie za priorytetowe profesjonalne przygotowanie kadry lekarskiej i pielęgniarskiej. Amerykański Czerwony Krzyż zaofiarował pomoc w organizacji pierwszych szkół pielęgniarstwa. W 1921 r. powstały Wyższa Szkoła Pielęgniarek i Higienistek w Poznaniu oraz Warszawska Szkoła Pielęgniarstwa. Ich strukturę organizacyjną oraz system kształcenia oparto o wzorce angloamerykańskie. Pierwszymi dyrektorkami były pielęgniarki Amerykanki, profesjonalnie przygotowane do wypełniania funkcji dydaktycznej i organizacyjnej. Dlatego zasługi Warszawskiej Szkoły Pielęgniarstwa (WSP) dla rozwoju pielęgniarstwa profesjonalnego w Polsce: podniesienie rangi zawodu, poziomu nowoczesnej opieki nad zdrowiem, wprowadzenie pielęgniarstwa społecznego, stawianie się wzorcem dla powstających szkół nie tylko w Polsce, zdecydowały o wyborze WSP jako tematu wiodącego w Muzeum. Znalazły się w nim: opis historii szkoły, muzealia związane z rolą Ignacego i Heleny Paderewskich oraz amerykańskiej pielęgniarki Dorothei Hughes na rzecz powstania szkoły. Znaczne miejsce przeznaczono jej dyrektorkom: Helen Lillian Bridge (1921–1928), Zofii Szlenkierównie (1928–1936) i Jadwidze Romanowskiej (1936–1945, 1945–1950).

Ekspozycja zawiera dokumenty otwarcia Szkoły, księgę wpisów gości, biografie dyrektorek, liczne fotografie, korespondencję Helen Bridge.

Dzięki inicjatywie pierwszej dyrektorki szkoły w 1923 r. powstało Stowarzyszenie Absolwentek Warszawskiej Szkoły Pielęgniarstwa, a w jego następstwie w 1925 r. Polskie Stowarzyszenie Pielęgniarek Zawodowych (PSPZ). Była to pierwsza samorządna organizacja pielęgniarek. W tym też roku została członkiem Międzynarodowej Rady Pielęgniarek podczas kongresu Rady w Helsinkach.

Fot. 4. Dyrektorki WSP

Źródło: ze zbiorów własnych Krystyny Wolskiej-Lipiec.

Organizatorzy ekspozycji nie zapomnieli o osiągnięciach PSPZ: utworzeniu pierwszego pisma zawodowego, miesięcznika „Pielęgniarka Polska” (1929) oraz uchwaleniu pierwszej ustawy o zawodzie (1935), co znalazło swoje miejsce wśród eksponatów. Nie sposób było pominąć działalności powojennej absolwentek szkoły: reaktywowania Koła Absolwentek WSP 1981, zorganizowania archiwum, zebrania pisemnych wspomnień i wydania książki *Pochylone nad człowiekiem*. Ponadto udziału i organizacji konferencji krajowych i zagranicznych.

Znaczna liczba absolwentek WSP to pielęgniarki zasłużone dla kraju i pielęgniarstwa, co stanowi kolejną część ekspozycji – Galerię Medalistek – pielęgniarek odznaczonych Medalem im. Florence Nightingale. Jest to najwyższe odznaczenie przyznawane przez Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża w Genewie od 1920 r. za wybitne zasługi w ratowaniu życia i zdrowia ludzkiego lub dla rozwoju pielęgniarstwa. W latach 1920–2017 otrzymały go 103 Polki. Ich portrety i notki biograficzne cieszą się dużym zainteresowaniem. Po raz pierwszy znalazła swoje miejsce w Galerii Maria Concetta Chludzińska, pierwsza Polka uhonorowana tym odznaczeniem już w 1920 r. na

wniosek rządu Włoch i Włoskiego Czerwonego Krzyża. Otrzymała je za ogromne poświęcenie w niesieniu pomocy rannym i chorym żołnierzom walczącym w I wojnie światowej na froncie włoskim. Po odzyskaniu niepodległości przez Polskę powróciła do kraju. Podczas wojny polsko-bolszewickiej działała na froncie jako sanitariuszka, a następnie brała udział w walce z epidemią tyfusu na Wołyniu. Reprezentowała Polskę na międzynarodowym kursie sióstr Czerwonego Krzyża w Londynie. Po jego ukończeniu organizowała w Krakowie kursy dla pielęgniarek, a następnie objęła stanowisko instruktorki w WSP. Zmarła w wieku 41 lat w wyniku kontuzji odniesionych na froncie.

W tej części Muzeum wyeksponowano również najcenniejsze odznaczenia państwowe, którymi zostały uhonorowane absolwentki tej szkoły, oraz broszki szkół pielęgniarstwa. Pierwszą z nich jest, uznawana za swoisty medal, broszka WSP. Umieszczono na niej napis wskazujący na wartości wpajane przyszłym adeptkom pielęgniarstwa: WIEDZA, WIARA, SŁUŻBA, OJCZYŻNA. Są tu również archiwalne dyplomy pielęgniarek i położnych, albumy z fotografiami szkoły, nauczycieli i uczennic oraz materiały przedstawiające kilka pielęgniarek wybitnie zasłużonych dla zawodu, w tym bł. Hannę Chrzanowską, twórczynię pielęgniarstwa parafialnego, redaktorkę pisma „Pielęgniarka Polska” w latach 1929–1939.

Drugą część Muzeum stanowią ekspozycje związane z nauczaniem zawodu, któremu przyświecała idea *Salus aegroti suprema lex esto*. Jest tu zrekonstruowana sala wykładowa wraz z pomocami dydaktycznymi i najstarszymi podręcznikami, sale ćwiczeń: gabinet zabiegowy z bogatym zbiorem narzędzi medycznych, sterylizatorów, baniek i zestawów narzędzi do wykonywania zabiegów pielęgnacyjnych, diagnostycznych i terapeutycznych oraz sala chorych wyposażona w sprzęt z początku XX w.

Muzeum stanowi tylko część zbiorów będących w posiadaniu GKH przy ZGPTP, a gromadzonych od 1957 r. z inicjatywy Jadwigi Kaniewskiej-Iżyckiej, która z chwilą rozpoczęcia działalności PTP podjęła akcję ratowania dokumentów związanych z losami pielęgniarstwa polskiego. Znalezienie wielu z nich należy zawdzięczać członkiniom PSPZ. Powołanie GKH w 1961 r. i sformalizowanie jego zadań pozwoliło na trwałe zachowanie świadectw losów polskiego pielęgniarstwa i położnictwa. Znalazło to swoje odzwierciedlenie w utworzeniu Centralnego Archiwum Pielęgniarstwa Polskiego (CAPP). Zgromadzone w nim zbiory są składową narodowego zasobu archiwalnego i dobrem wspólnym pielęgniarek i położnych. Zawierają przekazy źródłowe o znaczeniu historycznym, zakwalifikowane (w większości) do kate-

Fot. 5. Fragment sali wykładowej

Źródło: ze zbiorów własnych Krystyny Wolskiej-Lipiec.

gorii archiwalnej A, objęte prawem wieczystego przechowywania. Zsoby CAPP stanowią bazę do prowadzenia przez GKH Wirtualnego Muzeum Pielęgniarstwa Polskiego, stacjonarnego muzeum, wystaw

okolicznościowych oraz do kreowania i wspierania przedsięwzięć edukacyjnych służących poznaniu i zrozumieniu przeszłości profesji. GKH od sierpnia 2012 r. jest członkiem Europejskiego Stowarzyszenia Historii Pielęgniarstwa (EAHN).

Powstanie Muzeum to wspólne dzieło GKH działającej przy ZG PTP i WOIPiP. To historyczne wydarzenie nie miałoby miejsca bez udziału osób rozumiejących ideę tego przedsięwzięcia. Uważamy, że mariaż towarzystwa naukowego i samorządu to najlepszy przykład możliwości mądrej, życzliwej współpracy w imię wspólnej, ważnej sprawy. Muzeum cieszy się dużym zainteresowaniem, odwiedzają je zorganizowane grupy z wielu ośrodków medycznych w kraju i z zagranicy oraz osoby indywidualne, często niezwiązane z medycyną. Mamy nadzieję na jego dalszy rozwój.